

آیا مجرمان در قیامت می‌توانند توبه کنند؟

حجت الاسلام و المسلمین عشاقی معتقد است: توبه در قیامت، ممکن الوقوع بلکه مطلوب است و سبب ادامه نیافتن عذاب خواهد بود و منجر به نجات از عذاب می‌شود. به گزارش تسنیم، حجت الاسلام و‌المسلمین حسین عشاقی، عضو شورای علمی گروه فلسفه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، در قالب یادداشتی به بررسی امکان توبه در قیامت بر اساس آیات قرآن کریم پرداخته است. بر اساس این یادداشت حجت الاسلام و المسلمین عشاقی معتقد است که اولاً فرشتگان انتظار دارند که آنجا مجرمان حق را بپذیرند و از راه و روش سابق دست بردارند تا عذابشان ادامه نیابد و این یعنی جواز توبه در قیامت. ثانیاً لازمه این که ادامه عذاب به خاطر حق ناپذیری فعلی مجرمان است، این است که اگر آنها در همان زمان گفتگو از 'بی‌میلی نسبت به حق' دست بردارند و از کراهت نسبت به حق توبه کنند، مفاد «لَنُكَلِّمَنَّكَ ما تَكُنَّ حَالُ اَنفُسِكَ» شامل حال آنها نیست و ماندگاری عذاب از بین می‌رود و از عذاب رهایی می‌یابند. بنابراین اجمالاً توبه در قیامت، ممکن الوقوع بلکه مطلوب است و سبب ادامه نیافتن عذاب خواهد بود و منجر به نجات از عذاب می‌شود.

متن یادداشت حجت الاسلام و‌المسلمین حسین عشاقی، عضو شورای علمی گروه فلسفه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به این شرح است:

امکان توبه در موضعی از قیامت

اگرچه در مواضع خاصی از مقاطع قیامت، توبه پذیرفته نیست (مثل یوم البعث، طبق ۵۶ و ۵۷ روم) ولی در غیر آن مواضع خاص، آیات زیادی دلالت دارند که در قیامت امکان توبه و رهایی از عذاب وجود دارد و توبه از گناهان نزد خداوند امر مطلوبی است؛ از جمله آیات ۷۴ تا ۷۹ سوره زخرف است که در این آیات چنین آمده است:

مجرمان، در حال یأس از رحمت خدا، در عذاب جهنم جاودانه‌اند و عذابشان کاسته نمی‌گردد؛ ما به آنان ظلم نکردیم بلکه خودشان ستمکارند؛ آنان فریاد برآورند که ای مالک دوزخ، پروردگار تو ما را بمیراند؛ اما مالک می‌گوید شما ماندگارید؛ زیرا حق بسراغ شما آمد اما اکثر شما نسبت به حق ناخوشنودید؛ آنان بر امر ناخوشنودی از حق، اصرار می‌ورزند ما هم (بر عذاب) اصرار می‌ورزیم. توضیح مدعای ما این است که جمله «و هم فیه مبلسون» جمله‌حالیه است که حال و وصف افراد محکوم به حکم در حمله را بیان می‌کند؛ بنابراین این جمله قیدی برای مفاد جمله قبل است؛ و بر این اساس، معنی جمله «انّ المجرمین فی عذاب جهنم خالدون، لا یقتر عنهم و هم فیه مبلسون» این می‌شود که مجرمان، در حال یأس از رحمت خدا، جاودانه در عذاب جهنم‌اند و عذابشان کاسته نمی‌گردد؛ نتیجه مرتب بر این قید، این است که مجرمانی که از یأس توبه کرده و به رحمت خداامیدوار گردند، عذاب آنها جاودانه نیست و نیز عذابشان کاسته خواهد شد.

استدلال به فرازی از دعای کمیل

مؤید این بیان، فرازی از دعای کمیل است؛ مضمون این بخش، در دعای کمیل از امیرالمؤمنین نقل شده است آنجا که می‌فرماید: «یا مولای کفیک بیقی فی العذاب و هو یرجو ما سلف من حلوک ام کیف تؤثمه لئلا و هو یأمل فضلك و رحمتک» یعنی: «مولای من، مجرم چگونه در عذاب باقی خواهد ماند؟ در حالی که به بردباری پیشین تو امید بسته است؛ و یا چگونه آتش او را رنج خواهد داد در حالی که به فضل و رحمت تو امیدوار گشته است!؟»

قرار دادن چنین پاداش مهمی تشویقی است به توبه از یأس در جهنم که خود بر جواز توبه در آنجا دلالت دارد. توجه به زمان گفتگوی مجرمان و فرشتگان در آیات سوره زخرف

در ادامه آیه، ادعای ما به گونه دیگری نیز مطرح شده است. طبق مفاد این بخش، وقتی مجرمان از سرپرست جهنم برای رهایی از عذاب با جمله «یا مالک لیقض عَلینا ربکم» درخواست مرگ می‌کنند، این درخواست رد می‌شود و به آنها پاسخ داده می‌شود که شما در عذاب ماندگارید: «قالَ لَکُم ما تَکُونُ»

سبب فرشتگان علت این ماندگاری در عذاب را این گونه بیان می‌کنند که ما حق را به شما عرضه کردیم اما اکثر شما آن را نمی‌پذیرید و نسبت به آن ناخوشنود هستید: «لَقَدْ جِئْتُمُکُم بِالْحَقِّ وَلَکِنْ أَکْثَرُکُم لَاحِقٌ بِکارِهِمْ». زمت، یعنی در همان زمان گفتگوی بین مجرمان و مالک جهنم، به مجرمان گفته می‌شود که علت این که شما در جهنم ماندگارید و عذابتان ادامه می‌یابد این است که در حال حاضر، نسبت به پذیرش حق بی‌میل هستید. به عبارت دیگر در این بخش، سخن از ماندگاری و ادامه دلنشتن عذاب است نه سخن از اصل گرفتاری به عذاب که سببش گناهان دنیایی است.

مالک دوزخ می‌گوید شما در عذاب ماندگارید گرفتاری تان ادامه می‌یابد چون در حال حاضر تن به حق نمی‌دهید. پس مفاد این جمله مربوط به زمان دنیا نیست بلکه مربوط به همان زمان گفتگوی اخروی است و بیان می‌کند که علت ماندگاری و ادامه دلنشتن عذاب شما، حق ناپذیری فعلی شما در قیامت است.بنابراین اولاً فرشتگان انتظار دارند که آنجا مجرمان حق را بپذیرند و از راه و روش سابق دست بردارند تا عذابشان ادامه نیابد؛ و این یعنی جواز توبه در قیامت. ثانیاً لازمه این که ادامه عذاب بخاطر حق ناپذیری فعلی مجرمان است این است که اگر آنها در همان زمان گفتگو از بی‌میلی نسبت به حق، دست بردارند، و از کراهت نسبت به حق، توبه کنند، مفاد «لَنُكَلِّمَنَّ ما تَكُنَّ حَالُ اَنفُسِكَ» شامل حال آنها نیست و ماندگاری عذاب از بین می‌رود و از عذاب رهایی می‌یابند. بنابراین اجمالاً توبه در قیامت، ممکن الوقوع بلکه مطلوب است و سبب ادامه نیافتن عذاب خواهد بود و منجر به نجات از عذاب می‌شود.

همچنین در دنباله آیات چنین آمده که تا زمانی که آنها به امر کراهت از حق، ابرام و اصرار می‌ورزند ما نیز به عذاب آنها ابرام و اصرار می‌ورزیم: «لَمْ یُرمُوا اَمْرًا فَاَنّا مبرِمون». این جمله نیز لازمه‌اش این است که اگر آنها آنجا به راه غلط خود ادامه دهند و به آن اصرار نکنند بلکه از آن توبه کرده و بازگردند، ما هم نسبت به عذاب آنها اصرار نمی‌کنیم و عذاب را ادامه نمی‌دهیم و رهایی از عذاب را نصیبشان خواهیم کرد.

پرچم عزای پیامبر اعظم (ص) بر فراز ایوان نجف

در آستانه رحلت پیامبر اعظم صلی‌الله علیه و آله، خادمان حرم امام علی علیه‌السلام طی مراسمی پرچم عزرا را بر فراز ایوان نجف برافراشتند.

در آستانه رحلت پیامبر اعظم صلی‌الله علیه و آله، خادمان حرم امام علی علیه‌السلام طی مراسمی پرچم عزرا را بر فراز ایوان نجف برافراشتند. بر همین اساس پس از بستن ایوان نجف و برپایی مراسم عزاداری، چند تن از خادمان با تشرف به بالای ایوان نجف پرچم عزای پیامبر اعظم صلی‌الله علیه و آله را که مزین به رسول الله بود، بالای ایوان نجف نصب کردند. در این مراسم که با صلوات و نوای لیبیک یا رسول الله برگزار شد، جمعی از زائران نیز با خادمان حرم علوی همراه شدند و یا رسول الله در حرم امیرالمؤمنین علیه‌السلام طنین انداز شد.

رحلت پیامبر اکرم (ص) به نقل از قرآن کریم

رحلت پیامبر در بیان قرآن

در اوایل سال ۱۱ ق، بیماری و رحلت پیامبر (صلی الله و علیه و آله) پیش آمد.

چون بیماری پیامبر (صلی الله و علیه و آله) سخت شد، به منبر رفت ومسلمانان را به مهربانی با یکدیگر سفارش فرمود و گفت اگر کسی را حق بر گردن من است بستاندیا حلال کند و اگر کسی را آزرده ام اینک برای تلافی آماده ام. وفات پیامبر (صلی الله و علیه و آله) در ۲۸ صفر سال ۱۱ ق، یا به روایتی در ۱۲ ربیع الاول همان سال در ۶۳ سالگی روی داد. در آن وقت از فرزندان او جز حضرت فاطمه (علیها السلام) کسی درگذشته نبود. دیگر فرزندانش، از جمله ابراهیم که یکی دو سال پیش از وفات پیامبر (صلی الله و علیه و آله) به دنیا آمد، همگی درگذشته بودند. پیکر مطهر پیامبر(صلی الله و علیه و آله) را حضرت علی (علیه السلام) به یاری چند تن دیگر از خاندان او غسل داد و کفن کرد و در خانه اش که اینک داخل در مسجد مدینه است به خاک سپردند.

ارتباط تنگاتنگی بین پیامبر صلی الله و علیه و آله و قرآن کریم بود به طوری که در پنج سوره از سوره های قرآن، سخن از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله به میان آمده است که از میان آنها سه سوره «انبیاء»، «زمر» و «طور» در مکه و دو سوره «آل عمران» و «نصر» در مدینه نازل شده اند.

مروری کوتاه بر این موارد خواهیم داشت...

الف. سه سوره مکی

مشرکان مکه برای جلوگیری از پیشرفت اسلام، اقدامات گوناگونی انجام می دادند؛ حتی گاهی نسبتهایی از قبیل ساحر و جادوگر، مجنون، کاهن و شاعر به پیامبر صلی الله علیه و آله می دادند.

وقتی نتوانستند با این نسبت های ناروا جلوی تبلیغ پیامبر صلی الله علیه و آله را بگیرند، ناچار شدند خودشان را این گونه تسلی بدهند که منتظر مرگ او می شویم و با مرگش همه چیز تمام می شود؛ هم ما راحت می شویم، هم بتهایمان از طعنه های او نجات می یابند. (ر.ک: طبیب البیان فی تفسیر القرآن، سید عبدالحسین طبّیّ، ج ۹، ص ۱۷۲، و حجت التفسیر سید عبد الحجة بلاغی، ج ۶، ص ۵۰، و التفسیر الحدیث، محمد عَزَه دروزه، ج ۴، ص ۳۳۳ و ۳۳۴)

همچنان که قرآن کریم در سوره طور به این موضوع اشاره کرده، می فرماید: «فَذَکَرْنَا مَثَلَهُ نَبَعْمَهُ رَبِّکَ بَکَاهُنْ وَ لَا مَجْنُونٌ أَمْ یَقُولُونَ شَاعِرٌ تَتَرَبَّصُّ بِهِ رَبِّیْ اَلْمُنُونُ قُلْ تَرَبُّصُوا فَاِنِّیْ مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِینَ» (طور / ۲۹ و ۳۱) «پس تذکر ده، که به لطف پروردگارت تو کاهن و مجنون نیستی؛ بلکه آنها می گویند. او شاعری است که ما انتظار مرگش را می کشیم! بگو: انتظار بکشید که من هم با شما انتظاری می کشم (شما انتظار مرگ مرا و من انتظار نابودی شما را با عذاب الهی)»!

در سوره انبیاء نیز ضمن رَدّ انتظار مشرکان، قانون کلی آفرینش را بیان فرموده است: «و ما جعلنا لبشرٍ من قبَلکِ الخَلْدَ ا فَاَن مَتَّ فِهمُ الْخَالِدُونَ کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَ نَبْلُوکُم بِالْأَشْرِ وَ الْخَیْرِ فِتْنَةً وَ اَلینا تَرْجِعُونَ» (انبیاء / ۳۴ و ۳۵) «پیش از تو [بیز] برای هیچ انسانی جاودانگی قرار ندادیم [اولنگهی آنها که انتظار مرگ تو را می کشند] آیا اگر تو بمیری، آنان جاوید خواهند بود!» هر انسانی طعم مرگ را می چشد و شما را با بدیها و خوبیها

فرهنگ و هنر

نورخوَرستان آن لاین: www.NoorDaily.ir
روابط عمومی: NoorDaily@yahoo.com

وزیر فرهنگ:

همه شهرها صاحب سینما می‌شوند

وزیر فرهنگ از اجرایی شدن مصوبه راه اندازی سینما در شهرهای بالای ۱۰۰ هزار نفر و قرار گرفتن در زمره مصوبات قطعی سفرهای استانی خبر داد.

محمد مهدی اسماعیلی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی ضمن اعلام اجرایی شدن مصوبات جلسه گذشته شورای عالی سینما گفت: توجه جدی دولت و شورای عالی سینما، معطوف به شهرستان‌ها استان‌ها و مناطق پیرامونی کشور است که کمتر در کانون توجه سیاستگذاران قرار دارند.

اسماعیلی افزود: در جلسه گذشته شورای عالی سینما تخصیص مبلغ ۱۸۰ میلیارد تومان به همه انجمن‌های سینمای جوان را تصویب کردیم که این موضوع در حال ابلاغ است و شماره حساب انجمن‌های سینمایی گرفته شده و مبلغ مشخص‌شده به حساب‌های این انجمن‌ها واریز خواهد شد.

وزیر فرهنگ همچنین با بیان اینکه ساخت شهرک سینمایی دیجیتال یکی از مصوبات جلسه دومین شورای عالی سینما در دولت سیزدهم بود، عنوان کرد: مصوباتی در خصوص حضور بخش خصوصی و اعطای تسهیلات برای این امر صورت پذیرفت.

حضور «بدون قرار قبلی» در جشنواره مذهب امروز ایتالیا

فیلم «بدون قرار قبلی» به کارگردانی بهروز شعبی در دوازدهمین حضور بین‌المللی خود در جشنواره مذهب امروز ترنتوی ایتالیا به نمایش درخواهد آمد. آخرین ساخته بهروز شعبی با نام «بدون قرار قبلی» در ادامه حضورهای بین‌المللی خود، این‌بار در بخش مهاجرت و مهاجران بیست‌وششمین دوره جشنواره مذهب امروز ترنتوی ایتالیا به نمایش در می‌آید.

جشنواره مذهب امروز از تاریخ سیزدهم تا بیستم سپتامبر برلر با بیست‌ودوم تا بیست‌ونهم شهریور در ترنتوی ایتالیا بر گزار می‌شود.

فیلم سینمایی «بدون قرار قبلی» به‌تهیه‌کنندگی محمود بابایی محصول بنیاد سینمایی فارابی در جشنواره‌های جهانی نظیر جشنواره «اکا» بنگلادش «صوفیامنتار» بلغارستان، جشنواره بین‌المللی فیلم مسکو در روسیه، جشنواره بین‌المللی فیلم ونکوور در کانادا، جشنواره بین‌المللی چنای هند و جشنواره بین‌المللی فیلم مینسک در بلاروس، کاراز روسیه و... حضور داشته است که از جشنواره‌های فیلم مسکو و کاراز روسیه موفق به دریافت جایزه شده است.

با صدور مجوز اولیه ساترا؛

نگارش «داستان جاوید» آغاز شد

سریالی از فرمان‌آرا در شبکه خانگی

سریال نمایش خانگی «داستان جاوید» به کارگردانی بهمن فرمان آرا با فیلمنامه‌ای از فرهاد توحیدی ساخته می‌شود.

به گزارش مهر به نقل از مشاور رسانه‌ای پروژه، با ارائه طرح سریال نمایش خانگی «داستان جاوید» به ساترا، مجوز اولیه برای ساخت این سریال به کارگردانی بهمن فرمان آرا صادر شد.

با صدور این مجوز، نگارش فیلمنامه «داستان جاوید» بر اساس کتابی به همین نام نوشته اسماعیل فصیح توسط فرهاد توحیدی آغاز شده است.

سریال «داستان جاوید» را بهمن فرمان‌آرا کارگردانی می‌کند و هادی علی‌محمدی و بهمن فرمان آرا به صورت مشترک تهیه‌کنندگی آن را بر عهده دارند.

اسماعیل فصیح «داستان جاوید» را در سال ۱۳۵۹ به نگارش در آورده است. او که دوم اسفند ۱۳۱۳ در تهران متولد شد، پس از تحصیلات عالی در آمریکا، به ایران بازگشت و در شرکت ملی نفت ایران، مشغول به کار شد. فصیح در سال ۱۳۵۸ با سمت استادیار دانشکده نفت آبادان بازنشسته شد. از جمله آثار شاخص او

می‌توان به «شراب خام»، «دل کور»، «ثریا در لغما»، «در سیاوش» و «داستان جاوید» اشاره کرد.

و المیزان، ج ۲۰، ص ۵۳۲)

در اینکه از کجای این سوره چنین مطلبی استفاده می‌شود، در حدیث چیزی نیامده است و مفسران قرآن نیز نظریه های مختلفی داده اند.

در ظاهر آیات این سوره اشاره ای به رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله نشده است؛ اما اینکه عباس، این مفهوم را از کجای سوره فهمید که مورد تأیید پیامبر صلی الله علیه و آله هم قرار گرفت، مرحوم طبرسی، دو احتمال نقل کرده است:

۱. «از دیدگاه برخی، مفهوم آیه «فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ وَ اسْتَغْفِرْهُ اِنَّهٗ کَانَ تَوَّابًا» این است که: ای پیامبر! اینک به ستایش پروردگارت نیایشگر باش و از او آمرزش بخواه؛ چرا که توبه زودی به دیدار حق خواهی شتافت و همان سان که همه پیامبران جهان را بدرد گرفتند، تو نیز بدرد خواهی گفت.

افزون بر این، مثال مشهوری است که: «عِنْدَ الْکَمَالِ یَرْقُبُ الرِّوَالُ؛ با رسیدن به اوج کمال باید در انتظار زوال بود.» شاعر در این مورد گفته است: اِذَا تَمَّ اَمْرٌ بِدَانِقَصِهٖ/ تَوَقَّعْ زَوَالًا اَذْ اَقْبَلَ تَمَّ «هنگامی که کاری به پایان رسید، کاستی آن آشکار می گردد و آنگاه که گفته شد کار تمام است، در انتظار زوال آن باش.»

۲. گروهی گفته اند: خدای سبحان، در این سوره، پیامبر را به تجدید عهد توحیدی با خدا و طلب آمرزش فرمان داده است و عمل به این فرمانها، آخرین تلاش یک بنده با اخلاص در آستانه کوچ از این سرای فانی به عالم باقی می باشد.» (مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۴۶۷)

در تفسیر نمونه آمده است: «این مفهوم (پایان عمر پیامبر) ظاهراً از اینجا استفاده شده که این سوره دلیل بر آن است که رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله به پایان رسیده، و آیین او کاملاً تثبیت شده است. و معلوم است در چنین حالتی، انتظار رحلت از سرای فانی به جهانی باقی، کاملاً قابل پیش بینی است.» (تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۳۹۵) البته این نظریه نیز با همان احتمال اول منقول از «مجمع البیان» و «المیزان» و سخن مراغی سازگار است. علامه طباطبایی احتمال زوال را نقل کرده است. (المیزان، ج ۲۰، ص ۵۳۲) مراغی نیز می گوید: «پیامبر صلی الله علیه و آله از این سوره فهمید که کار تمام شده و وظیفه ای باقی نمانده جز اینکه بایدبه رفیقِ علّی بپیوندد.» (تفسیر مراغی، احمد مصطفی مراغی،ج ۱۸، ص ۲۶۰)

در تفسیر نمونه آمده است: «این مفهوم (پایان عمر پیامبر) ظاهراً از اینجا استفاده شده که این سوره دلیل بر آن است که رسالت پیامبر صلی الله علیه و آله به پایان رسیده، و آیین او کاملاً تثبیت شده است. و معلوم است در چنین حالتی، انتظار رحلت از سرای فانی به جهانی باقی، کاملاً قابل پیش بینی است.» (تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۳۹۵) البته این نظریه نیز با همان احتمال اول منقول از «مجمع البیان» و «المیزان» و سخن مراغی سازگار است. و اما اینکه منظور از فتح و پیروزی بزرگی که در این سوره بشارت آن داده شده، کدام است؟ باید گفت: «فتح مکه» است گرچه در اسلام فتوحات زیادی رخ داد: ولی فتحی که با مشخصات فوق تطبیق کند، تنها فتح مکه می باشد که بنیان شرک را از «جزیره العرب» ریشه کن کرد. (المیزان، ج ۲۰، صص ۵۳۰ تا ۵۵۳)

منابع:سایت موعود؛ به نقل از مطلب محمداسماعیل نوری
سایت ایسنا
فرآوری: زهرا اجلاں- بخش قرآن تبیان